

HORVÁTH JÁNOS EGYETEMI ELŐADÁSAI.

Csokonai (1933/34), Kisfaludy Sándor (1934/35), Katona József (1934/35), Kisfaludy Károly — Kisfaludy Károly évtizede (1935/36). 5 kötet, Kókai-kiadás, 1936.

Horváth János irodalomtörténet fejlődése a nagyközönség számára írói főbb állomásaiban vált megfigyelhetővé. Feladatokat vállalt, közben maga is egyre tovább fejlődött, egyre összetettebbé és kiegyensúlyozottabbá vált. Egyben az állomások különösképen feledtették az utast. A mű elfedte az alkotót. A Petőfi-könyv, sőt némileg az «Irodalomelmélet» Horváth Jánosát elfeledteti velünk a Magyar Szemle összefoglaló köteteié. Ha hozánk, megvalljuk, mindmáig legközelebb a Magyar irodalmi népiesség és a verselmélet analitikusa maradt is. Talán, mert ezekben van legtöbb a műhely emberéből és végeredményben az igazi tudós a műhelyében legjelentősebb. Horváth János azok számára volt mindenkor legelőbb, akiket tudós munkájának szerves egységébe avatott be, hallgatói, tanítványai számára. Másoknak, a távolabb állóknak nem annyira a művek, mint inkább ez a hit és tisztelet közvetítették azt a fedezetet, amely nélkül az írott szó holt betű marad. Ezt a hitet a legfényesebb szellemi teljesítmények sem tudják megadni. Sőt minél fényesebb szellemi teljesítménnyel állunk szemben, annál tartózkodóbbakká válunk. — Egyetemi előadásainak közreadásával most azok is megismerhetik a maga közvetlenségében az irodalomtudomány nevelő módszerességű művelőjét, akik eddig csupán pompás elemzéseiben és finom összefoglalásaiban gyönyörködhettek. Könyvben az elemzés nem egyszer túlzottnak érzik és az összefoglalás is ilyen jellegűnek. A tudományos munkában, a műhelyben eleven egységbe forr össze elmélet és gyakorlat, egymást táplálják, egyik a másikat erősíti. Még a stílusra is üdvösen hat ez. Nagy áldozatnak tűnt fel a gondos stilizátor előadásainak közreadása jegyzetszerű formában — s a meglepő: sehol olyan tömören, találóan, annyira a maga nyelvén nem beszél, mint ezekben a kötetekben. Nem szólva arról, hogy a kedély és vérmérséklet, amely az apparátus és az elemzés emberétől oly aligvárt mértékben színezi Horváth Jánosnak, az egyetemi professzornak, előadói közlésmódját, az előadásszöveg átsimítása után is elevenen ütközik ki lépten-nyomon, egészséges, élő szellem elevensége hatja át a tudományos szöveget.

Pedig a szó legszorosabb értelmében súlyos, tömör szövegek ezek. Nincs egyetlen szavuk, mondatszakaszuk, amelynek ne lenne tudományos jelentése, amely ne jelentene új szintézist. Nem törekszik eredetiségre, hanem igenis tárgyi igazságra. Megbecsüléssel idézi tanítványai, a fiatal irodalomtörténetíró nemzedék eredményeit. A tudós, a legnemesebb értelemben vett magyar tudós úri ethosza szab törvényt minden sorának.

Csak egy-egy árnyalatnyi eltérés kellene a hangban és megvillanna az az él, amelyet tanítványainál sokan már bántónak találnak. Ilyes mondat: Katonát «a történethez nem a patriotizmus vezette, mint Kisfaludy Sándort, hanem maga a drámai és tragikus érdek, igazi drámaköltő módjára». Hogy azután másutt annál bensőségesebben állapíthassa meg Kisfaludy Károly-

ról, hogy az élet neveltjeként lépve az irodalomba, a közönség tagjaként, egészséges érzékkel az élet dolgai iránt, természetes ösztönből sikerre vágyva, «abból a legjobb magyar fajtából való, melyet hanyatlás idején gentrynek neveztek el, de amely a maga ősi véreben sok életrevalóságot, a könnyelmű látszat alatt kedély és művelődés hajlamát, talpraesett, sőt bravúros gyakorlatiasságot örökölt». Vidéki nemes ifjú lett a németes fővárosban az első magyar városi író. — Nem csoda, hogy a hangsúlyoknak, az árnyalatoknak ezzel az ösztönös biztonságával olyan bizalmat ébreszt maga iránt, olyan bensőséges tiszteletet a keze alól kikerülő fiatal, csupakritika irodalomtörténetirő nemzedéknél. Értékről, nemzetről, irodalmi problémákról valóban csak hangsúlyokban, árnyalatokban lehet találozni beszélni.

Árnyalatok és mégse egybemosódó körvonalak, ez adja Horváth János tömörségét. Mint minden tudományban, az irodalomtörténetírásban is a módszertani biztonság a lényeg. Kivételes tehetségéről akkor győz meg, amikor az életrajz, szellemtörténet, stílustörténet, eszmetörténet különböző fonalait mesteri érzékeléssel tartja ujjai között. Szövődik, vagy bomlik, de ott alakul előttünk a történelem szötte. Irodalomelmélete élő gyakorlatból sarjadottnak és a gyakorlatban igen használhatónak, termékenynek bizonyul. Igaz, Kisfaludy Károly és Sándor, Katona József, Csokonai mind jó anyag az írói tehetség és irodalmi tudatosság kölcsönhatásainak feltüntetésére. Kisfaludy Károly kész, ünneplé drámaíró korában igyekszik irodalmi nyelvet, műveltséget szerezni. — Az életrajzi adatok irodalmi jelentőségűvé válnak Horváth kezében: Kisfaludy Károly talán sohasem lesz íróvá, ha bátyja nem írja meg a Himfyt. Közben folytonosan rajta van a keze a szellemtörténeti fejlődés fonalán is: kitűnően követi, figyeli a «művelődéseszmény» hatását. Érdekes és új a rokokó-kultúra nyomon követése a «preromantika» és a romantika évtizedeiben egész Kisfaludy Károly vígjátékaiig. A motívumkutatást sem ejti el (a jó szellemtörténész szövege csupa pozitívum!). Kisfaludy Károly a Betegek-ben saját élete mozzanatait dolgozza fel, mint később Szigligeti a Liliomfi-ban s egyező elem mindkét darabban a kettős szoba is a színen. Az «Elbeszélés» egy mondata: «él még Tamás, áll még a kályha» az él magyar, áll Buda még paródiájaként csendül az irodalomkutató fülébe. Szinte hajlandók lennénk az irodalomtörténetirő legfontosabb, nélkülözhetetlen képességének ezt a sokrétegűséget tartani. Mint művész teremt szükségképi törvényszerű kapcsolatokat a történet végtelenül gazdag anyagából. Megtalálja a szellem bonyolult világában oly nehezen kitapintható törvényszerűséget.

Horváth János látásmódja ízig-vérig irodalomtörténeti. Életrajzi adat, szellemtörténet, műfaj történet, műelemzés, mind az irodalom «történetének» szolgálatában. Négyesy Pintér-bírálatában vetődtek fel a modern irodalomtörténetírás módszeres problémái, a hangsúlyok, az értékelés és a történetiség egyensúlyának problémája. Horváth János probléma-felfogásának Négyesy a legközvetlenebb elődje, természetesen a keresés jellegével. Ami pedig ezeket az előadásokat Beöthy és Riedlével szemben jellemzi, az éppen az irodalomtörténetirő módszerezesség. Az irodalomtudomány és a főiskolai módszer egyaránt sokat fejlődött azóta. Beöthy és Riedl elemzései, korfestő hátterei egyaránt irodalomdidaktikaiak, propedeutikusak, bevezető jellegűek. Horváth Jánosnál a biztonosság és a módszeres tudatosság áll a maga rendszerező erejével a mű mögött.

Nem vész-e el így a művek esztétikai méltatása? Tagadhatatlan, Hor-

vátnak az esztétikai megállapításai is elsősorban történetiek. Megállapítja a mű keletkezését, mindazt, ami tanulás, örökség, fejlődés. Az esztétikusnak készséggel kell elismernie, hogy minden olyan strukturális szemlélet erőltetett, önkényes, amelyet nem előz meg lehető gondos történeti elemzés. Igaz, hogy mint azt maga Horváth is állandóan hangsúlyozza, alakjai még csupán az irodalmi fejlődés előkészítő-munkásai, az előfeltételeket teremtik meg a nagy íróegyéniségek kialakulásához. Maga Katona sem írotípus és nem is akart az lenni. Örömmel ment vissza Kecskemétre és szülővárosától kapja az egyetlen méltánylást is. Finoman érezteti, hogy a tehetség miként használja fel az adottságokat, a korstlust, például Csokonai a rokokó korlátozottságát is, zsenije kibontakoztatására. «Zseni», «tehetség», ezek a szavak azok, amikkel Horváth János illő óvatossággal bánik. Kisfaludy Károly *«nem tudni, mi ösztönlől vezettetve, de úgy látszik, leginkább tehetsége sugallatától* (mert akkor Pesten magyar színház nem volt) nyomorgása utolsó éveiben is irogatott drámákat». Az irodalomtörténetíró nem érzi hivatásának, hogy az irodalmi műalkotást a maga strukturális egészében elemezze, tárja fel. Feltűnő, hogy míg Beöthy és Riedl irodalomtörténeti jegyzeteinek majd a fele versidézet, elemzett szöveg, Horváthnál szinte egyáltalán nem szakítják meg ilyenek előadása szövegét. Mint történeti mozzanatok jutnak mindezek az elemek szóhoz. Így például az 1821. év a fordulat éve Kisfaludy Károlynál: «ekkor jelentkezik verseiben a metrum». A Bánk bán-probléma mesteri elemzését adja, amely nem szükségtelen részletezéssel, keresett problémahajszával, hanem élességével és találó voltával kitűnő. Pompásan elemzi, hogy ez a remek, kiegyensúlyozott jellem mint döbben meg, amikor felfedezi önmagában «a szerelemföltő Bánk bánt». Megjelöli a tragikum lélektani forrását, de tüstént hozzáteszi, hogy Bánkot egymásután érik külső csapások is s ez a dráma a sorsszerűség drámája, «enélkül azonban nincsen tragikum». S itt kapcsolhatja az esztétikai elemzést újra a történeti fejlődés menetébe: Katona a lovagdráma világából indult s a Bánk bánnal is ebben a körben maradt, Bánk a sértett lovagi becsület betege. A Bánk-elemzés mesteri példája annak, hogyan kell esztétikai megfigyeléseket történetileg feldolgozni.

Az irodalomtörténeti módszeresség mintapéldái kerültek ezekkel az egyetemi előadásokkal a nagyközönség s elsősorban az egyetem padjairól régebben kikerült középiskolai irodalomtanárok elé. Különösen a középiskolai irodalomtanítás szempontjából nagyjelentőségű, hogy így közkinccsé lettek. Az anyag történeti jellegű feldolgozása összefüggések felismerésére tanít. Kétségtelen, a középiskolai irodalomdidaktikának egészen mások a módszertani problémái, mint az egyetemi irodalomtörténettanításnak. S Beöthy, Riedl előadásai még hamarabb vihetők át az egyetemi tanszékről a középiskolai katedrára; azért is áraszhatták el egyidőben a középiskolákat Beöthy- és Riedl-másolatok. Horváth János előadói módszerét lehetetlen és hiba lenne átvinni a középiskolába. Az elemzésnek ezt a fokát nem tűri a középiskola. A történeti, értelmi elemzés van olyan veszedelmes, mint az életrajz és az esztétizálás. Ez a példás módszerességű történeti képzés olyan esztétikait kíván ellensúlyul, amely ugyanúgy az élő művészet körében marad s a maga nemében hasonlóképpen tiszta módszerességű. Az irodalom nem merül ki történetiségben, mint a politikai, vagy gazdaságtörténet. Az irodalomból az az érdekes, az a jelentős, ami nem tekinthető multnak. Az irodalomtanítás főtárgya, igazi anyaga maga a műalkotás, s nem a történelmi folyamat. Félő, hogy a középiskolai tanár mestere történeti folyamatot elemző módszerét

viszi át magukra a műalkotásokra, vagy az esztétikai elemzés üresen hagyott helyére maga költ szubjektíven; műveltségi iránya szerint esztétizál, pszichologizál, vagy éppen filozofál. Kétségtelen azonban, hogy Horváth módszere a történeti összefüggések finomabb és biztosabb kibontakoztatását teszi lehetővé s így jelentős eszközként használható fel a magyar irodalmi tudat alakításában, ez ugyanis történeti megalapozottságú lehet csupán.

Baránszky Jób László.

EMLEKKÖNYV DOMANOVSZKY SÁNDOR SZÜLETÉSE HATVANADIK ÉVFORDULÓJÁNAK ÜNNEPÉRE.

A tudós és a professzor pályájának harmonikus egybefonódását ünnepelhette a magyar történettudomány Domanovszky Sándor hatvanadik születése napján. Valóban, ritka szerencsés ötvözetű egyéniségnek kell lenni annak, aki életútjának mindkét oldalán olyan maradandó, mert szolidan és szilárdan megalapozott alkotásokat hagyhatott hátra, amint tovább halad. Szaktudománya területén néhány kérdésben a szó legszorosabb értelmében alapvető munkát végzett. Akár krónikáink forráskritikájára, akár József nádor működésének kérdésére gondolunk, kutatásai döntő jelentőségűek. Ami pedig professzori működését illeti, kétségtelenül a legnagyobb hatású tanárok között van a helye közoktatásunk történelmében. Jelenkori historikusaink különböző évfáradatú hosszútávú és díszes sora került ki a keze alól, akik mind büszkén és hálásan vallják magukat tanítványainak. De tevékenysége nem merül ki az egyetemi oktatásban, hanem egy nagyvonalú szervező munkába torkol. Második évtizede áll az élén a modern magyar történetkutatás szervezett irányításának, mely máris oly jelentős eredményekkel dicsekedhetik a mostoha körülmények között is. És amikor ezt mondjuk, nemcsak a Történelmi Társulat tevékenységére gondolunk, hanem elsősorban arra, ami Domanovszkynak egészen személyes alkotása, a modern magyar gazdaságtörténelem megteremtésére. Az Emlékkönyv egyik értéke, *Wellmann* Imre tanulmánya — Mezőgazdaságtörténetünk új útjai — vázolja rendkívüli jelentőségét. «Agrártörténetünk elmaradottságát — írja — mások is, korábban is megállapították már, a hiányérzet nem volt új; de a bajok gyökerét Domanovszky Sándor fedte fel elsőnek s ez alapvető felismerésből kiindulva, ő szabott a kutatásnak új utakat... De hogy a kezdeményezés igazán gyümölcsözővé legyen, ahhoz alkalmas munkaszervezetre volt szükség; s Domanovszky Sándor egyetemi tanári működésének bizonyára egyik legszebb eredménye, hogy a pontosan körvonalazott posztulátumokat megfelelő munkaszervezet megteremtésével tettekre is váltotta. Biztos pillantással látta meg, hogy a kitűzött cél másképp nem valósítható meg, mint a fiatal történész-generáció érdeklődésének felkeltésével, hogy fáradságtól vissza nem riadva, magának kell kezébe vennie az egyetem padjain felnövő ifjúságnak tervszerű és módszeres agrártörténeti részletkutatásra való nevelését. Így jutott el addig a lépésig, mely kétségtelenül fordulópontot jelent mezőgazdaságtörténeti irodalmunk fejlődésében»: egyetemi szemináriumát állította e munka szolgálatába, doktorjelöltjeinek érdeklődését e kérdések felé terelte, s munkásságukat a legnagyobb odaadással támogatta és irányította, úgyhogy tíz év alatt ezideig tizenkét értékes dolgozat került ki a termékeny műhelyből.

E professzori és szervezői eredményeket ugyanazok a képességek és jellemvonások tették lehetővé, melyek pl. forráskritikai kutatásait is oly gyümölcsözővé tették. Odaadó elmélyedés, az igazság erosza, kitartó és szorgos türelem, megértő és gyengéd tapintat, mélységes lelkiismereti komolyság, s talán legfőképen a tárgyagnak és személyeknek az a végtelen objektív tiszteletbentartása, mely a leggondosabban tartózkodik minden szubjektív erőszakoskodástól és a maga személyét tökéletesen elkülöníti az ügytől, melynek szolgálata egyedüli célja. A tudományos problémák tárgyilagos és türelmes megmunkálása Domanovszky Sándornak éppen úgy a legbensőbb lényéből fakad, mint az az ugyancsak tárgyilagos és minden erőszak nélküli szelíd hatás, mely tanítványait szinte észrvevétel nélkül alakítja önmaguk igazi lényé felé. *Wallmann* dolgozatából mesterének nevelői arcképe is élénk rajzolódik: «Az első akadályokon még a szerkesztő segítette át tanítványait, azontúl azonban meghagyta önállóságukat, engedte, hogy a feldolgozás módját, tekintettel a forrásanyag és a tárgyalt viszonyok különbözőségére, mindegyik maga dolgozza ki magának. Alig vitatható, hogy tanítványok nevelésének ez a leghelyesebb módja s talán egyik magyarázata annak, hogy Domanovszky Sándor egyetemi tanári működése folyamán a tudósképzés terén oly nagy eredményeket ért el, hogy keze alól oly szépszámú gárdája került ki számottevő historikusainknak. Amint az intenzív nevelő munka eljutott addig a fokig, hogy a tanítványt szárnyára lehetett bocsátani, szabad röptét többé nem gátolta túlságos gyámkodással; a behatód érdeklődésbe nem fáradt bele azután sem, jótanácsal sohasem maradt adós, de az egyéniség kibontakozásának nem szabott szűk korlátokat. Ezzel elmélyedésre készítette a fiatal kutatókat, s fokozta munkájuk intenzitását, ami nélkül nincs igazi mélység, nincsenek értékes eredmények». Domanovszky Sándor tanítványait tehát nem külsőségekről, nem azonos skémák ismétlődéséről lehet megismerni. A Domanovszky-disszertációk nem egy kaptafára készülnek. Tanítványai egyéniségüket, ha van, már első zsengeikben is megmutathatják, de kifejtett tudós korokban is magukon hordják a közös bélyeg: a tudományos kutatás lelkiismereti komolyságát.

E tekintélyes kötet, melyben harminchat tanítvány egy-egy dolgozata foglal helyet, híven igazolja mindezt. A tárgy és a feldolgozás módjában egyaránt igen különböző tanulmányok tanuskodnak igen különböző tudós egyéniségekről, kik azonban mind titokzatos rokonságban vannak egymással. Mint minden gyűjteményes munka esetében, jelentőség dolgában sem állanak mind egy színvonalon, de a könyv egészében nyilván egyike leg-egyenletesebb értékű és maradandó eredményekben leggazdagabb hasonló kötetünknek. Részletes kritikát sem szakismeretünk, sem a rendelkezésre álló hely nem enged, ezért éppen csak jelezzük a témákat. Középkori történelmünk kérdéseivel foglalkozik *Bartoniék* Emma Szocialis problémák az Árpád-korban, *Fekete-Nagy* Antal az országos és particularis nemesség tagozódása a középkorban, *Huszi* Dénes A szabad földbirtok kérdéséhez az Árpád-korban, *Kumorovitz* B. Lajos A speciális praesentia regia pecsét használatá Zsigmond korában, *Paulinyi* Oszkár A magyar aranymonopólium jövedelme a középkorban, *Tóth* László Magyarországi Boldog Ilona legendájáról, *Váczy* Péter A magyar királyság központi igazgatása a XI—XII. században; nemzetiségtörténelmi adaklékokat szolgáltatnak *Belitzky* János A nyugatdunántúli és felvidéki besenyő-telepek, *Kniezsa* István A nyugatmagyarországi besenyők kérdéséhez és *Kossányi* Béla A kalizok vallása; újkori történelmi kérdésekkel

foglalkozik *Bakács István János* Vármegyei javaslatok az 1791. évi urbáriális bizottság előtt, *Csapodi Csaba* Az államtanács közigazgatási felfogása II. József korában, *Farkas László Széchényi és Kossuth* Fiumében, *Guillemot Katalin* Javaslatok a Monarchia pénzügyeinek rendbehozására 1800 és 1811 között, *Léderer Emma* A korai kapitalizmus kérdéséhez, *Mályusz Elemér* II. József tolerancia-gondolatának eredete, *Sinkovics István* Az erdélyi kamarajövedelmek a Habsburg-uralom kezdetén, *ijj. Szentpétery Imre* A pozsonyi és a szepesi kamara viszonya a XVI. században, *Szilágyi Loránd* A királyi secretariuskok intézménye és az újkori magyar állam, *Taborsky Ottó* Művelődéstörténeti adatok Ferenc király 1817-iki erdélyi utazásához, *H. Pálffy Ilona* A kamarai igazgatás bevezetése a töröktől visszafoglalt területeken, *Varga Endre* A hivatásos ügyvédi osztály kialakulása; helytörténelmi dolgozatokkal szerepelnek *M. Császár Edit* A budai Népszínház megalakulása, *Eperjessy Kálmán* Várostörténet az utcanevekben, *Gerendás Ernő* Az esztergomi káptalan visszaköltözése Esztergomba 1820-ban, *Ila Bálint* Gömör megye iskolázási viszonyai az 1770—76. években, *Kovács Lajos* Buda főváros pénzügyei a Rákóczi-szabadságharc idején, *Kring Miklós* A tatai csapómesterek, *Vác Elemér* Nógrád vára történetéhez; két művész-történelmi tanulmányt olvashatunk *Kampis Antaltól* A Szent Anna-oltárok mestere és *ijj. Vayer Lajostól* Szelepcsényi György, a művész; *Komoróczy György és Wellmann Imre* a lengyel és a magyar modern gazdaságtörténelem fejlődését mutatja be. Általános elvi, történetfilozófiai természetű *Hajnal István* rendkívül érdekes és úttörő tanulmánya a technika fejlődéséről, melyet ő eredeti módon mély erkölcsi és szociális alapokhoz köt és kiemel a merő utilizmus szemléletéből. Hasonló természetű s nem kevésbé érdekes kisebb körben *Baráth Tibor* tanulmánya Kelet-Európa fogalmáról a modern történetírásban. Elméleti bevezetése azonban nincs eléggé megalapozva logikailag. Emellett szeretnők tudni, hogy utolsó évtizedeink történettudománya vajjon csakugyan olyan fejletlen, sőt — Baráth egy másik dolgozatából vett kifejezéssel — olyan «ijesztő elhanyaglást» mutat, mint ahogy e kritikus szemű párisi szemlélője állítja. A kötetet az ünnepeelt műveinek jegyzéke egészíti ki.

Joó Tibor.

Egy államdíjas kisebbségi író.

Első esetben történik, hogy kisebbségi író irodalmi államdíjat kap. Az utódállamok hivatalos szervei mindenkor megtúrték a kisebbségi irodalmi életet, de anyagi vagy erkölcsi támogatással sohasem siettek a segítségére. Isteni csoda, hogy ennek ellenére mindhárom utódállamban olyan virágzó irodalmi élet folyik, mint az anyaországban. A magyar szellemiség kimeríthetetlen erejét bizonyítja az a bő termés, amelyet hús esztendeje hord asztalunkra a pósta.

Darkó István, aki a csehszlovák

állami díjat kapta, székely családból származik. Szentendrén született 1902-ben s Losoncon diákoskodott. Jelenleg a legnagyobb szlovenszkói kultúregyesület SZMKE lévai titkára. Darkó sorsa sajátságosan magyar sors. Székely szülők gyermeke, magyar vidéken lát napvilágot s szlovenszkói tájra sodorja végzete. Mindennek ellenére annyira megőrizte székelységét, mintha Erdélyből soha egy pillanatra sem szakadt volna el. Szülei magukkal hozták mindazt, ami Erdéllyel örök időkre összekötötte őket. Beszédük, világszemléletük, tehetségük hamisíthatatlan székely volt. A palóc Losonc és környéke csak

idegen élmény volt az író számára, ami azonban sohasem vált valóban ízzé és vérré benne, regényeiben, hosszabb novelláiban visszatért az elhagyott kedves országba, székelyek között érezte jól magát s az értük való mérhetetlen szeretet izzította át történéseit.

Regénye, amellyel az irodalmi államdíjat elnyerte, Égő csipkebokor címmel jelent meg a mult esztendőben a Franklin szlovenszkói sorozatában. Különös regény ez. Bódi Gyuri virtuosus palóc gyerek elkerül tüdőcsúcshurttal a Tátrába. Csizmásan, jó tiszta parasztfővel érkezik, van valamelyes pénze, akad kalandja, miniszterrel vacsorázik s mindez elegendő ahhoz, hogy megszédítse és életét régi kereteiből kizökkentse. Segít valamelyest a szerencse is s pillanatnyilag úgy látszik, hogy Bódi Gyuri nem parasztnak született, neki hivatása van s ezt a hivatást be kell fejeznie. Természetes, hogy mindez pillanatnyi sikert jelenthet csak számára, Bódi Gyurinak vissza kell térnie oda, ahonnan elindult. E visszatérés szánalmas és lealázó. Vonatra nem telik, napokig jön haza gyalogosan. Hugát is vezeti, Erzsókot, aki teherbe esett. Hazatér oda, ahonnan holondosan elindult s itt újra a régi kerékvágásba kerül.

Ennyi a száraz kivonata ennek az ízes és lüktető regénynek, Székely író palócregénye s ez máris többet mond, mint az előbb felvázolt laza keret. Érdekességét csak fokozza az, hogy ez a regény tiszta szlovenszkói regény. Nemcsak miliójében az, hanem lelkiségben is. Szlovenszkó az új államfordulattal a lehetőségek hazája lett. Az új berendezkedés karriereket indított el és sorsokat ölt meg. Ez a forrongás kapta hullámainra Bódi Gyurit, ez sodorta őt egy bizonytalan politikai megmozdulás kellős közepébe s csillantotta meg előtte a korlátlan lehetőségek

délibábját. Bódi Gyurinak rövid sikere volt, mert az ingó talajon nem tudta megvetni elég erősen a lábát. Nem ismerte azokat a fortélyokat, melyekkel a városi ember védi életét és földi javait. Csalódnia kellett, mert eszközei tiszták voltak, szándékai megváltoók s akarata töretlen.

Ez a regény nyerte az 5000 koronás államdíjat. Bódi Gyuri kedvelt polgára az új utódállamnak. Dolgos és becsületes. Kötelességtudó és izmos. Katonaságnál nélkülözhetetlen. Darkó regényes rajzában különösen megszépül pirosposzsgás arca s szánalmas vergődései dacára, az író jószántából teljes szeretetünket kiérdemelte.

Vannak regények, amiket elolvasása után úgy elfelejtünk, mintha sohasem olvastuk volna. Az Égő csipkebokor friss története felejthetetlenül él bennünk. Most, hogy leemeltém a könyvespolcra s nézegetni akartam, egyszerre élni kezdett bennem a regény, Bódi Gyuri elindult emlékezetemben s végigvezetett újra szánalmas históriáján. Az író szemléltető és megjelenítő eszközökkel tökéletes művészi készséggel dolgozott, nem csoda hát, ha mondanivalóit felejthetetlen formában sikerült továbbadnia. Bódi Gyuri históriája ezzel valósággá lett, értéke pedig az állami díjjal történt kiüntetés után megnövekedett.

Darkó István regénye az Égő csipkebokor nem egyetlen műve a szerzőnek. Szép ötvöslegény, Ferde torony, Zuzmara, A legnagyobb úr, Két ember egy árnyék köteteinek címe. Lendületes elindulás állomásai ezek a művek. Az utóbbi évek terméketlenségét az Égő csipkebokor enyhítette némileg. Úgy látszott, hogy az író fiatalos lendülete a hétköznapok szürkeségébe fulladt. Úgy látszott, hogy a kilátástalan küzdelem s a kisebbségi írói sors éjszakája kizökkentette az írói munka egyen-

letes folytonosságából s szótlanná csendesítette. Ilyen körülmények között érte az író ezt a kitüntetés, néhány hónap gondtalansága s a bizakodás előretörése. Valószínűbb tehetőséget nem is választhattak volna azok, akik a díj sorsa felett itélkeztek. Darkó vérbeli epikus, aki nagy és komoly elmélyedést követelő írásokra gyürkőzik, aki nem tudja felváltani tehetségét rövid írások aprópénzeire. De a hosszabblevegzetű írásokhoz idő kell és gondtalan elmélyedés. Kisebbségi író, aki nem akar divatos szölamok uszályhordozója lenni, aki sohasem törődött irodalmi divattal és mindig és minden időben csak önmagát adta, az megérdemli, hogy az állam feléje forduljon s egy ritka gesztussal megadja neki, ha rövid időre is az alkotás lehetőségét, a gondtalan életet. Elvi ellentéték választanak el bennünket attól az országtól, amelynek kormánya a díjat az író számára megszavaztatta, de ebben a mozdulatában megbecsülést és barátságos gesztust látunk a magyarság felé. A szellem nemzetközi méretekkel mért értékét honorálták azok, akik kisebbségi író jutalmazására gondoltak. A kisebbségi író feladata pedig továbbra is ugyanaz, ami az államdíj odaítélése előtt volt: magyar írónak lenni. A politikai által lezárt határokat az ő szellemi termésük teszi szabaddá, hogy annak, aki az irodalom csodálatos tájaira akar érkezni, ne kelljen gyalog járnia s a kilátástalan utak egyikére lépnie. A kisebbségi író önjelöléséből s az önfegyelmzéséből képviseli kisebbségi népe előtt Európát s az európai szellemet. Ez a hivatás nagy kötelezettséggel jár, erő kell hozzá és kitartás, kisebbségi íróink a semmiből teremtettek irodalmat, aránylag rövid időn belül elértek az anyaország kedvelt írói közé. De mindehhez energia kellett. S hit. Mindkettő megvolt a kisebbségi írókban. Poli-

tikai felfogására való tekintet nélkül megbíztattak egy író, anyagilag is megsegítették, most már az írón a sor, hogy új alkotásával újabb megbecsülést szerezzen önmagának s önmagán keresztül a magyar szellemiségnek. Darkó Istvánban megvan a tehetség ahhoz, hogy a szlovenszkói magyar regény sorsát tágasabb horizontok felé előbbrevigye. A feladat nagy és nemes, a magyar regény imbolygó görbéje szempontjából sem közömbös annak jó vagy rossz elvégzése.

Marék Antal.

Just Béla: Hajnali kettő. (Révai, 1937.) — Szeretünk önellátásunkkal büszkélkedni. Magyar autógyártás, magyar rizs, magyar katolikus regény... csakhogy a magyar gyártmányú autót angol alkatrészekből állítják össze, a magyar katolikus regény pedig Just Béla laboratóriumában készül, mintha francia anyagokból itthon párolt francia parfüm lenne. Parancsolják a receptjét? Végy ötven lap Huysmanst, legyen benne trappista kolostor a hegyek között, legyenek benne komor szertartások és gregorián énekek, sápadt szerzetesarcok, idegizgató vezelekések, szóval a kolostori élet romantikus színei. Végy továbbá ötven lap Mauriacot, legyen benne egy bájos fiatal leány, aki «nem olyan mint a többi», «vagyódik az ismeretlen felé», imádja az autót, legyen benne néhány erős, tájhangulatot keltő leírás, legyen benne egy rövid elmélkedés a nagyvilági élet ürességéről. Végy továbbá ötven lap Bernanost, legyen benne egy jó adag misztika, két-három csoda s vedd át lehető teljesen annak a nagyszerű jelenetnek a hangulatát, mikor a Sátán találkozik a szentéletű plébánossal, legyenek benne szentéletű és aposztata papok, beszélgetések a szentségről, az aposztaziáról. Most hintsd meg az egészet Claudellel, hogy stílusodnak finom

illata legyen s várd meg, míg a különböző elemek egyensúlyba kerülnek s megállapodnak, azután tállhatod.

Igy készül a magyar katolikus regény.

De miért *kell* a magyar katolikus regénynek ennyire szolgain franciásnak lennie? Miért nem szabad a magunk bajaiba belenyúlnunk, miért nem szabad húsból és vérből való embereink problémáit katolikus szempontból megvilágítani? Nem tudjuk elrejteni azt a gyanúkat, hogy ebben az esetben a katolicizmus és a franciáság csak máz, mely a mondanivaló hiányát vagy megtagadását akarja palástolni. Az ember, az író csak misztikus megnyilvánulásaiban érdekl. A misztika kultuszának luxusát talán megengedheti magának a francia irodalom, de a magyar katolikus irodalom nem *kezdheti* ezzel. Tőlünk végtelenül távol állnak ezek a gondosan kiforrázott, kidesztílt, sterilizált lelkek. Közismert, hogy könnyebb gonosztevőket, mint szenteket teremteni: érthető, hogy ezek a szentek s a körülöttük dongó emberkéek sápadtra sikerültek. Just kissé egyoldalúan francia katolikus műveltségű író, a francia irodalom, mint az óriáskigyó a madarat, teljesen megbabonázta, egészen a hatalmába kerítette. Görcsösen ragaszkodik az ismert tájakhoz, helyzetekhez, hangulatokhoz, problémákhoz. Magyar katolikus regény nincs, Just Béla tehát, mint a magyar katolikus irodalom Bessenyeije, magára vállalta, mint szerkesztő, esztétikus és regényíró a műfaj megteremtését. A katolikus regény hát egy kicsit alkalomra készül — már ez is arra figyelmeztet, hogy rendkívüli alkotásokat nem várhatunk. Kísérletezés ez, hogy vajjon az átültetett palánta erőre tud-e kapni a magyar talajban. Nem baj hát, ha idegenből vesszük a mintát, de ha már mintát választottunk, legyünk méltók hozzá. Lát-

szólag az arányosság, a tiszta szerkesztés franciásan finom remeke. Sőt már túlkecse, túlfinomult. Pontosan kiegyensúlyozott mérleg: az egyik serpenyőjében tartja a kolostort, a másikban a tengerpartot, de az egyik serpenyőben sincs több vér, mint a másikban. Még az egyes részek szerkezete is kiegyensúlyozott. A kolostorba néha felhallatszik a világ lármája, de a tengerparton is kísért a kolostor emléke. Sőt még a külsőségekben is látszik ez az egyensúlyra való törekvés, mondatszerkesztése, stílusa korrekt, de idegenszerű, kimért, szenvedélytelenül nyugodt s ezért gyakran csaknem unalmas. Egészen véve könnyű olvasmány, nem fekszi meg az ember agyát — s ez valahogy elgondolkodtat. Vajjon valóban mély-e ez a francia szellem, vagy csak máz, csak a francia regény néhány felületes vonását sikerült átoperálnia? Ha a nagy franciákat, a mintákat, tetemre hívjuk, aligha fogják vállalni ezt a koraszülöttet vérbeli rokonnak. Amit a francia regénytől tanulnia kellett volna, azt nem tanulta meg, amit utánoz, az legtöbbször gyengén sikerül. Meséje például hihetetlenül sovány. Az idegen felfelé megy a lelki élet lépcsőjén, Claret abbé lefelé jön ezen a lépcsőn. Az idegen egyre közelebb kerül Istenhez, csodák történnek útján. Ő azonban ingatag lélek, kirándul a világba, szerelmes lesz Róbert atya hűgába. Hogy mi van olyan veszélyes egy világi férfiú tisztességes szerelmében, azt nem sikerült az írónak megértetnie. De higyük el, hogy ez a szerelem eltértené az idegent a hit útjáról s ezért Anselm atya megjelenése a biaritzi kaszinóban s Róbert atya hirtelen halála «megmentik». Ez lenne a regény dogmai alapja, ezt azonban az író roppant bátor-talanul vázolja; az idegen felfelé vezető útját, lelki fejlődését nincs ereje megírni. Az idegen nem is az

igazi hőse a regénynek, csak kirakatabábú. Az igazi hős a háttérben marad: ez Victor Claret abbé, a hitét veszített pap. Tagadhatatlanul ő is romantikus jelenség, de mennél lejjebb jut a lépcsőn, annál színesebb lesz a lélekrajza. Just Béla lépcsője alulról kapja a világitást, nem felülről. Az író egyénisége menekül s ezt csak sajnálhatjuk. A tetemrehívott franciák közül Mauriac méltán hibáztatná az emberek élettelenységét, vértelenségét. Mauriac azért nagy katolikus író, mert a szenvedélyeket és a keresztényi alázatot összhangba tudta állítani. Bernanos hiába keresné papjainak lázas hitét ezekben a langyos emberekben s nem vállalná Just közhelyszerűen ható eszméit. Huysmans kifogásolná azt, amit Just kifogásol Huysmansnál. Amit Just a trappistákról ír, az is csak egy ügyes író riportja: katolikus riportregény. Bizonyos elevenséget nem lehet elvitatni a két tablótól. A tengerpartot a maga már-már művészivé emelt naivitásával mintha a finánc Rousseau festette volna. Az egész színpadi, rikító, kiabáló, annak az embernek a műve, aki csak bekukkantott ebbe a világba s inkább Mauriacon meg az Illustrationon keresztül képzeli el magának. A vonások valószínűtlenül élesek, nincsenek árnyékok, nincsenek átmenetek. A kolostori tabló inkább Magnascora emlékeztet, mint Ribérára; Magnasco is a kolostorok mindennapi életét mutatja be, melyből nem hiányzik a világiasabb derű sem. Just regényében vannak ilyen betétek: a noviciusok kirándulása. Mi az egész kirándulás leírását az adomázó trappistákkal együtt izléstelennek és stílustalannak tartjuk: sok minden elmaradhatott volna, ha Just fel tudta volna áldozni a riportanyagot — igen, de nem áldozhatta volna fel, mert akkor nem tudott volna 228 lapot teleírni. Just Béla azonban ügyes író: van néhány

remekbe készült lapja, riportok ezek is, hiszen alig vannak szerves összefüggésben a mesével. Az egyik sikerült betét Róbert atya esti víziója: az alkonyi Párizs, harangzúgásával, lüktetésével, tiszta esti égével. A másik fénypontja a regénynek Bernard atya halála. Művészi, mély és egyszerű Claret abbé levele is.

Just regényének éppen kellemes közepszerűsége folytán nagy sikere lehet. Izlésesen, szépen megírt, finom alkotás. Az olvasó abban a hitben élvezheti, hogy magas irodalommal szórakozik. Ez a fajta katolikus irodalom azonban sem a franciákat nem tudja pótolni, sem művészi tekintélyt nem tud nálunk a műfajnak szerezni.

Sárkány Oszkár.

Szentmihályiné Szabó Mária: Lorántfy Zsuzsánna. (*Singer és Wolfner Irod. Int.*) A történelmi regények mai áradatában talán a legelszomorítóbb tünet írók és közönség egyformán szenvedélyes érdeklődése a hősök szerelmi élete és hálószoatitkai iránt. A zseni, a nagy ember «karrierje» a divatos fölszínes és olcsó szemlélet szerint a szerelmen és viszonyokon fordul meg, s maga a pálya hovatovább inkább lesz füzetes ponyvába illő botránykrónika, mint a kiváló egyéniségek történelmi, erkölcsi és művészi jelentőségéhez méltó alkotás. A sokkötetes munkák lankadatlanul gyarapodó özönében ritka kivétel az olyan, amelyik az egyéneken át meg tudja mutatni egy nemzet, egy eszme sorsát is, vagy az egyénben a szenvedés, a felelősségtudat, az elhivatottságérzés, a lélek alacsonyabb hajlamaival harcra kelés formáló erejét, azt a metafizikus tartalmat, amely a művészt végeredményben művésszé, az embert hőssé, s azt, ami történik, esetlegességén fölüli jelentőségűvé teszi. Tormay Cecile, Surányi, Makkai művei után ezek

közé a jóleső kivételek közé sorolható *Szentmihályiné Szabó Mária* regénye is, de míg azokra szerencsésen hatott a szellemtörténet újfajta, objektív történet szemlélete s a realizmus irodalmi gyakorlatának örökértékű hagyománya, addig Szabó Mária a magyar hagyomány egy másik, közkeletűbb és könnyedebb árnyalatát képviseli, azt, amelyik, bizonyára nem tudatosan, de egész szemlélete, egész írói magatartása szerint félreismerhetetlenül, Jókai nyomán halad. Legszembetűnőbb ez a történelmi regényben leglényegesebb jellemábrázolás területén, hiszen a műfaj mai újjászületésének egyik jogsultsága éppen ez: új színben, «emberien» mutatni meg a «hóst». Lorántfy Zsuzsánna s végig a regény többi főalakjai is mind a romantika és főképp Jókai sokat megrótt angyalördög ellentétének modern fölújításai, az író szándékai ellenére is egysíkú, csakilyen vagy csakolyan alakok, angyalian jók és ördögien rosszak, jóságukban, jellemességükben, életszentségükben emberfelettiék és gonoszságukban emberfelettiék és naivan elvetemültek. S jellemzően ennek a jellemzésmodornak egész «esztétikájához», az író szívesebben látja helyzetekben, mint tettekben őket, s ha tetteikben mutatja meg hőseit, e tettekben is több a helyzet, a tablószerű, mint a valódi akció, melyet bizonyos motívumok indítanak meg, indokolnak, határoznak meg és juttatnak célhoz. Nyoma sincs nála annak a páratlan sokrétűségnek, annak az illuziótlanul igaz és őszinte emberlátásnak, ami a történelmi regények sajnosan elfelejtett és soha meg nem fakuló fényű példáját, Tolsztoj Háború és békéjét jellemzi. Alakjai ideálok, melyek nem önön szenvedéseik tüzeiben érnek azzá, amik, hanem mintegy azért vállalják a kívülről adódó szenvedéseket, hogy megmutassák bennük eleve meglévő

nemességüket. Készek az első pillanattól, s a regény folyamán már nem szereznek meglepetést, legfőleg azzal, hogy milyen valószínűtlen magasságba tudják fölfokozni heroizmusukat, illetőleg mennyire fáradhatatlan az író heroizmusuk illusztrálásában. Mintha az események csak azért történetek volna úgy, amint történetek, hogy megvilágítsák Rákóczi György és Lorántfy Zsuzsánna lelki nemességét, csapások alatt soha meg nem ingó istenhitét. A jellemeknek ebből az eleve-adottságából származik aztán az alakok távlatlansága, sokszor túlrájzolttsága a jó felé, ebből az egysíkúságból következik, hogy mihelyt hangsúlyozottan nemes jellemvonásaik köréből kilépnek, tértovábbá, egymással szemben pedig egy helyzetbe, egy érzelembe rekedt alakokká válnak. Így György feleségétől való függőségében minden rokonszenves férfiassága ellenére is olykor már szinte bábszerűnek hat. Mindezekhez a romantikus, Jókaira emlékeztető jellemekhez azonban már nem a Jókai-látta színpompás történelmi freskók adnak háttérrel, hanem a hadi és tábori életnek realiztikus rajzú, puritán stílussal festett képei. Szabó Mária általában az események leírásában sokkal realistább, mint alakjai jellemzésében. S regénye legigazabb értékei éppen itt vannak, ott, ahol a jóság indokolt és a jelenet megkapó báját a családi élet melege igazolja. A divat történelmi botránymeséivel szemben ő a kedély, a családiasság történelmi legendáját írta meg oly érzéssel és kedvességgel, a hitvesi hűség, a nemes asszonyi érzelmek oly áhítatos tiszteletével, amilyennel csak nagyon tiszta szívű, nagyon mély erkölcsi érzékű asszonyok tudnak ilyen dolgokról írni. A kedélynek ez a melege elfeledteti a jellemzés és konstrukció szakadozotttságát és túlzásait s teszi olyan olvasmánnyá a Lorántfy Zsuzsánát, amelyet nem

egyhamar felejt el az ember. S innét, a családi érzelmek köréből támadnak legszebb jelenetei is: ahogy apa s anya a kised bölcsője fölé hajolnak, ahogy a kis Lorántfy-lányok éjszaka beszöknek anyjuk ravatalához, ahogy egy-egy ifjú pár egymásra talál. Az író nagy tudása, tiszteletreméltó korismerete és adatgyűjtése ellenére is hiányos lehet a történelmi légkör, de a családnak, a családi életnek ez az örök légköre teljes, teljes a boldogság rajza és teljes a boldogtalanságé is: Rákócziéké és Bethlen Gáboré. A mai történeti regényirodalomban itt hozott valami rokonszenvesen újat Szabó Mária, s úgy érezzük, igazi írói föladata elé csak most fog kerülni: mikor a fejeledelemasszony Lorántfy Zsuzsannában kell megmutatnia a hitvest és az anyát.

Rónay György.

Anna tekintetes úr. (*Bibó Lajos regénye.*) Szelíd, bájos, jóillatú — ilyen jelzők jutnak eszünkbe, amikor letesszük kezünkbe a legújabb Bibó-könyvet. A dübörgő hangú, végletes és végzetes iramú belső történések írója ezúttal hamvas őszibarackot nyújt át közönségének. A romantikus lélek minden rajongásával beleszeret már az első oldalon saját hősnőjébe, Anna tekintetes «úr»-ba, akinek alakját tiszta írói eszközökkel, de egyúttal szívének egész melegségével rajzolja meg. Ez a még soha szerelmes nem volt huszonhároméves városi asszony hirtelen elveszti öreg férjét, aki jobban szereti a földet, a háromszáz holdját, mint saját asszonyát s a várostól távol, ott is ha lmege a birtokon, megnyitva ezzel az asszony új életének útját: végrendelete szerint ugyanis az asszony csak akkor örököl, ha állandóan a birtokon él s folytatja a halott művét, a föld minnél tökéletesebb megművelését. Anna (titokban bizalmasan a keresztnevéen szólítjuk) kikerül a tanyára és hősies

nekibuzdulással lát a dologhoz. Eleinte egyik csapás a másik után éri, de nem lankad. Kócsa úr, a részeges, csavargó, fantaszta gazdász segítségével pompás öntözőművet valósít meg s ezzel egyszerre megnyitja a bőséges jövő útját. Közben megismerkedünk egy tipikusan magyar kisváros, a tanyához közel eső Sárhely életével, pompásan megrajzolt figuráival. Ezek a néhány szavas mellékalakok — *élnek!* Természetesen szerelem is van a regényben s ez váltja meg a végén Annát. Ennek a nagy szenvedélynek tüzeiben lesz a tekintetes «úr»-ból tekintetes asszony. Lebilincselő, szórakoztató írás a Bibó új regénye, folyton történik benne valami, ami miatt olvasását nem lehet abbahagyni. Bibó ért hozzá, hogyan kell az érdeklődést szakadatlanul ébren tartani. Kristálytiszta nyelve minden liraisága mellett sokszor szinte már desztillált írásművészet. Kétségtelen, hogy magyarul ma nagyon kevesen tudnak úgy, mint *Bibó Lajos.* (s. m.)

Komoróczy György: A mai Lengyelország. (Magyar Szemle Kincsestára.)

A kis könyv négy fejezetre tagolódik. Az első rövid áttekintést nyújt a lengyel történelemről, a második modern anthropográfiai és geológiai szempontok tekintetbevételével a lengyel föld és ember leírását tartalmazza. A harmadik és negyedik fejezet alkotja a mű gerincét terjedelemre és jelentőségre nézve. A lengyel politikai és társadalmi viszonyokat ismereti, majd a mai irodalom és művészet rövid, de találó jellemzését kapja az olvasó. Végül — a «Kincsestár»-füzetek példamutató szokása szerint — a Lengyelországról szóló legújabb művek ismertetését találjuk. A szerző alapos műveltsége, személyes tapasztalatai tanulságossá teszik a világos, vonzó stílusban megírt füzetet. *F. I.*

Komor András: A varázsló. (*Pantheon kiadás.*) Komor András nevét néhány különös, egyéni ízű novellájából ismerjük. Ebben a regényében sűrítetten és egészében kapjuk meg mindazt, ami írásait művészi értékű olvasmányá teszi. A valóság és az azontúli világ összeolvadásából alakul ki «A Varázsló» cselekménye. Egy nagy rét a színhely. Ez a rét azonban nemcsak a nyári szöcskék és a fűszálak közt neszező gyíkok kedves tanyája, hanem regényben szereplők fantáziája szerint át-átváltozik. Hol sötét, szövevényes dzsungel, óriáskigyóval, tigrisekkel, hol a Szahara homokja a bögő oroszlánna, hol északamerikai préri, hol braziliai pampa, hol Szibéria tundrás vidéke, hol Grönland hómezei. A szereplők is eszerint alakulnak át sivatagi karavánná, tigrisvadászokká, indiánokká, amint a cselekmény, vagy a helyszín kívánja. A kicsi rét mindennap más és más, és sokszor azt érezzük, hogy végtelenné tárul vagy érzékelés nélkül való szimbolummá válik. A történet és a képzelet határán élnyi meredekségen vonul el minden, ami e regényben történik. Kamaszok a regény hősei, serdülő fiúk, a kislíuság és a férfikor mesgyéjén, amikor a gyermekkor mesevilágában, kalandéségében a másik ismeretlen világból sejtések borzongatnak benne. Tágra nyílnak a fiatal szemek, összebújnak a fejek, a megismerés vágya elsöpri a mesék hamvát. Máról-holnapra szégyenné, gyerekességgé válik az, ami tegnap még szép és kívánatos volt. Az író érzékeny ideget érint meg az olvasó lelkében, amikor ehhez a pro-

blémához nyúl, néhol Franz Wedekindet juttatva eszünkbe. Az álomvilág, a rét, amely szivárványosan változtatta arcát, s aszerint lett más és más, ahogy mi akartuk, örök időkre megfakult. És már semmiféle varázslat sem adja vissza színeit, szépségét. Mert a megismerésért, az életért árat kell fizetni.

M. Jánossy Margit.

A Minerva két kötete. Szinte könyvnek is beillik a Minervának most megjelent másfél évfolyama két füzetbe szétosztottan. Ez a — sajnos — ritkán megjelenő folyóirat, amely megjelenése idejében az újfajta tudományosság első képviselője volt nálunk és amely igyekezett az egész tudományos kutatásban érvényesíteni az új szempontokat, azóta specializálódott és néhány érdekes problémára kutatásának szenteli lapjait. A két kötet hét értekezése közül négy a külföld Magyarországról alkotott véleményének változásait kutatja akár bizonyos történelmi eseménnyel kapcsolatban (Horváth Magda: Török veszedelem a német közvéleményben), akár bizonyos adott korban (Kardos Tibor: Az Albertiek Édenkertje; Kerekes Sándor: Schopenhauer, Petőfi és Meltzl Hugo), akár egy földrajzi egységre vonatkoztatva (Dukony Mária: Az Alföld felfedezése).

A másik három értekezés egy-egy nyugat-európai gondolat magyarországi fejlődését rajzolja a multban (Zolnai Béla: Mikes eszményei; Pogány Zsuzsanna: A nőemancipáció útja), vagy egy ilyen gondolatrendszert igyekszik elterjeszteni a jelenben, mint Prohászka Lajos, kinek «Vándor és Bujdosó» című könyvéből a preldiumot közli az egyik szám. A nagytehetségű filozófus a XIX. századi német idealizmus most újra virágzó módszerével igyekszik meghatározni a magyar nemzeti jellemet. A tanulmányok színvonala magas, eredményeik tanulságosak. *Fabián István.*